

KRIMINALISOIDAAN PAKOTTAVA KONTROLLI, eli pitkään jatkunut äärimmäinen henkinen väkivalta, joka on yksi naiseen kohdistuvan väkivallan muodoista.

Mitä on pakottava kontrolli?

Pakottava kontrolli on pitkään jatkuvaa, äärimmäistä henkistä väkivaltaa. Pakottavassa kontrollissa yksilöä pyritään hallitsemaan järjestelmällisesti ja ottamaan hänet toisen määräysvaltaan.

Pakottava kontrolli on yksi naiseen kohdistuvan väkivallan, pari- ja lähisuhdeväkivallan muodoista, jota tapahtuu myös hoiva- ja hoitosuhteissa. Pakottavaa kontrollia ilmenee usein kunniaan liittyvässä väkivallassa ja ihmiskaupassa ja se voi alkaa jo uhrin lapsuudessa. Pakottava kontrolli on monien vakavien väkivaltarikosten taustalla ja vaikeuttaa väkivaltaan puuttumista.

Pakottava kontrolli koostuu eri osatekijöistä. Se voi olla toisista ihmisistä ja sosiaalisesta vuorovaikutuksesta eristämistä, valvontaa, jatkuvaa uhkailua, pukeutumisen, käyttäytymisen, liikkumisen tai rahankäytön kontrollointia sekä fyysisellä ja seksuaaliväkivallalla uhkailua. Henkinen väkivalta voi tapahtua myös teknologian välityksellä.

Pakottava kontrolli johtaa usein vakaviin henkisiin ja fyysisiin terveysongelmiin ja yritykset vapautua siitä voivat altistaa vakavalle väkivallalle. Pakottavan kontrollin seurauksena voi ilmetä esimerkiksi päihteiden ongelmakäyttöä ja itsemurhayrityksiä, mutta sen merkit eivät aina näy ulospäin.

Miksi tarvitaan kriminalisointia?

- Rikoslainsäädäntö ei tarjoa riittävää suojaa

Mikään rikostunnusmerkistö ei kata sellaisenaan pakottavaa kontrollia, vaikka henkinen väkivalta voi tulla rangaistavaksi pahoinpitelynä¹, pakottamisena², laittomana uhkauksena³, vainoamisena⁴

¹ Pahoinpitely: Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava. RL 21:5.

² Pakottaminen: Joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, pakottamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. RL 25:8.

³ Laiton uhkaus: Joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, laittomasta uhkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. RL 25:7.

⁴ Vainoaminen: Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on

tai vapaudenriistona⁵. Psykkinen väkivalta tulee Suomessa pahoinpitelynä rangaistavaksi harvoin. Ongelma on sekä psykkinen väkivallan tunnistamisen vaikeus että se, että Suomessa pahoinpitelyn tunnusmerkistön toteutuminen vaatii seurauksen aiheuttamista.⁶ Vainoamisen tunnusmerkistö kattaa hyvin tapaukset, joissa tekijä ja asianomistaja eivät asu yhdessä.⁷ Vainoaminen, vaikka huomioi tekojen toistuvuuden, ei kuitenkaan kata kaikkia niitä henkisen väkivallan muotoja, jotka voidaan katsoa pakottavaksi kontrolliksi.

Minkään rikoksen tunnusmerkistö ei kata kaikkia henkisen väkivallan muotoja, eivätkä voimassa olevat rikoslain säännökset huomioi henkistä väkivaltaa jatkuvana tekona saati pitkään jatkuvan kontrollin kumulatiivisia vaikutuksia. Kun rikoslain suoja ulottuu vainoamista lukuun ottamatta vain yksittäisiin tekoihin, jää pakottavan kontrollin kaltainen pitkäkestoinen henkinen väkivalta rikoksena tunnistamatta.

- Psykologinen väkivalta on yleistä parisuhteissa ja voi jatkua myös eron jälkeen

EIGE:n, Eurostatin ja FRA:n vuonna 2024 julkaiseman EU:n laajuisen väkivaltatutkimuksen⁸ mukaan jopa puolet parisuhteessa joskus olleista naisista Suomessa on kokenut parisuhteessaan erilaisia psykkinen väkivallan muotoja, mukaan lukien hyväksikäyttö ja kontrolloiva käytös⁹. Tutkimuksen mukaan psykkinen väkivalta parisuhteissa on fyysistä ja seksuaaliväkivaltaa yleisempää.

Pakottava kontrolli voi jatkua myös eron jälkeen.¹⁰ Tekijät voivat hyödyntää virallisia järjestelmiä, kuten oikeudenkäyntejä ja lasten elatusapupalveluja sekä vieraannuttamisväitteitä säilyttääkseen

tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. RL 25:7a.

⁵ Vapaudenriisto: Joka **sulkemalla sisään, sitomalla, kuljettamalla johonkin tai muulla tavoin oikeudettomasti riistää toiselta liikkumisvapauden tai eristää toisen tämän ympäristöstä**, on tuomittava vapaudenriistosta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. RL 25:1. Myös törkeä vapaudenriisto RL 25:2.

⁶ Tolvanen & Silvennoinen, XX; <https://ensijaturvakotienliitto.fi/violary/wp-content/uploads/sites/31/2024/02/Tiiamaria-Seppala-Pro-gradu-tutkielma-2024-pdf.pdf>.

⁷ Tolvanen & Silvennoinen, tiivistelmä.

⁸ https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/eu-gender-based-violence-survey-key-results?language_content_entity=en.

⁹ Psychological violence by intimate partner includes a range of behaviours, encompassing **acts of emotional abuse and controlling behaviour towards the respondent**: belittling and humiliating; forbidding the respondent to see friends or family, or to engage in hobbies or other activities; tracking the respondent via GPS, phone or social network; forbidding the respondent to leave the house without permission or locking the respondent up; constantly accusing the respondent of being unfaithful or getting angry if the respondent speaks to another person; forbidding the respondent to work; controlling the finances of the whole family and the respondent's personal expenses; keeping or taking away the respondent's ID card/passport to control the respondent; yelling and smashing things or behaving in a certain way with the aim of scaring or intimidating the respondent; threatening to hurt the respondent's children or other people close to the respondent; threatening to take away the respondent's children or to deny custody; and threatening to harm them self if the respondent leaves them.

¹⁰ Esim. [8 Common Post-Separation Domestic Abuse Tactics](#).

vallan entisistä kumppaneistaan. Eron jälkeisen pakottavan kontrollin tunnistaminen on olennaisen tärkeää uhrien ja heidän lastensa suojelemiseksi.

- Pakottavan kontrollin kriminalisointi ehkäisee fyysistä väkivaltaa, kunniaan liittyvää väkivaltaa

Koska muut pari- ja lähisuhdeväkivallan muodot eivät yleensä ilmene ilman henkistä väkivaltaa ja kontrolloivan käytöksen on osoitettu olevan yhteydessä fyysiseen väkivaltaan, on pakottavan kontrollin kriminalisoinnilla mahdollista ehkäistä myös läheisissä suhteissa tapahtuvia muita väkivallan muotoja mukaan lukien kunniaan liittyvä väkivalta.

Tilastokeskuksen (2024)¹¹ mukaan lähes joka kymmenes 16–74-vuotias on havainnut tai kokenut kunniaan liittyvää väkivaltaa Suomessa. Kunniaan liittyvää väkivaltaa koetaan ja havaitaan eniten nuorimpien joukossa eli 16–34-vuotiaiden ikäryhmissä ja erityisen usein alle 25-vuotiaiden keskuudessa. Avioliittoon painostamista on kokenut avioliiton joskus solmineista 16–74-vuotiaista naisista ja 18–74-vuotiaista miehistä hieman alle yksi prosentti ja avioliittoon pakottamista 0,2 prosenttia. 25–34-vuotiaat raportoivat Tilastokeskuksen tutkimuksessa avioliittoon painostamista hieman muita enemmän, yli kaksi prosenttia.

Pakottavan kontrollin kriminalisointi täydentäisi pakkoavioliiton kriminalisointia, koska se voisi auttaa niissä tapauksissa, joissa näyttö pakkoavioliitoista ei olisi muussa lainsäädännössä riittävää.

- Istanbulin sopimus velvoittaa

Istanbulin sopimuksen artikla 33¹² edellyttää säätämään rangaistavaksi henkilön henkisen integriteetin tahallisen vakavan vahingoittamisen pakottamalla tai uhkaamalla. Sopimusta täsmentävän selitysmuistion mukaan henkisellä väkivallalla tarkoitetaan jatkuvaa ja matalan intensiteetin väkivaltaa yksittäisten väkivallantekeiden sijaan. Myös naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen direktiivi tunnistaa pakottavan kontrollin osana mm. perheväkivaltaa (resitaali 11).¹³

Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä GREVIO on huomauttanut, ettei Suomen voimassa oleva lainsäädäntö ota huomioon jatkuvaa ja yksittäin arvioituna pienistä teoista koostuvaa henkistä väkivaltaa. Koska

¹¹ [Yhteisöllinen väkivalta.](#)

¹² Sopimuksen 33 artiklan mukaan osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että henkilön henkisen integriteetin tahallinen vakava vahingoittaminen pakottamalla tai uhkaamalla säädetään rangaistavaksi. Selitysmuistion mukaan sopimuksessa tarkoitettu henkinen väkivalta tarkoittaa useamman teon sarjaa yksittäisten tekojen sijaan.

¹³ [L_202401385FI.000101.fmx.xml.](#)

henkistä väkivaltaa koskeva lainsäädäntö on puutteellinen sopimuksen 33 artiklan näkökulmasta, on GREVIO jo vuonna 2019 kehottanut Suomea muuttamaan rikoslakia tältä osin.¹⁴

- Oikeusministeriön selvitys suosittelee kriminalisointia

Pakottavaa kontrollia koskevan säännöksen lisäämistä rikoslakiin on esitetty oikeusministeriön julkaisemassa selvityksessä vuonna 2023. Pakottavan kontrollin kriminalisoinnin selvittäminen sisältyy myös Orpon hallitusohjelmaan.

Miten?

- Rikostunnusmerkistön tulisi kattaa lähisuhteet sekä hoito- ja hoivasuhteet ja ihmiskauppa

Useissa maissa, joissa psyykinen väkivalta on kriminalisoitu, tekijän on kuuluttava uhrin lähipiiriin (puoliso, entinen puoliso, vanhempi, sukulainen). Vaikka pakottavan kontrollin tunnusmerkistön tulisi kattaa mm. sekä nykyinen että aiempi lähisuhde, sen soveltamista ei tulisi rajata vain intiimeihin tai sukulaisuuden perusteella muodostuneisiin lähisuhteisiin.

Pakottavaa kontrollia voi esiintyä myös tällaisten lähisuhteiden ulkopuolella, kuten hoiva- ja hoitosuhteissa (esim. vammaisen henkilön ja hänen avustajansa välisessä suhteessa) sekä ihmiskaupassa, joka voi sisältää usein useita psykologisen väkivallan muotoja kuten toisen henkilön määräysvallassa eläminen ja uhkailu ja jossa uhri on tekijästä riippuvaisessa asemassa.

- Huomio tekijän tekoon ja abstraktiin vaaraan

Matti Tolvanen ja Elisa Silvennoinen esittävät oikeusministeriölle tekemässään selvityksessä (OM 2023), että paras malli pakottavan kontrollin kriminalisoinnille olisi Tanskan malli, jossa rangaistavuuden edellytyksenä on se, että teko on omiaan kohtuuttomasti rajoittamaan asianomistajan itsemääräämisoikeutta. Lisäksi tunnusmerkistötekijänä voisi olla se, että kontrolli on omiaan aiheuttamaan uhrissa pelkoa tai ahdistusta. Sääntely vastaisi on omiaan -kriteerin osalta vainoamisrikoksen tunnusmerkistöä¹⁵. Tällöin oikeudellinen arviointi kohdistuisi tekijän tekoon, eikä uhrille aiheutuneeseen seuraukseen.

Tolvasen ja Silvennoisen ehdotuksessa seurausedellytyksestä eli uhrille aiheutuneen haitan toteen näyttämisen vaatimuksesta siis luovuttaisiin. On omiaan -kriteeri ilmaisee abstraktia vaaraa, eikä teon rangaistavuus edellytä, että seurauksia olisi konkreettisesti aiheutunut. Arvioitavana on sen sijaan, aiheuttaisiko teko yleisesti ottaen sen kohteessa pelkoa tai ahdistusta.

¹⁴ GREVIO Baseline Evaluation Report Finland (2019).

¹⁵ Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (RL 1889/39, 7 a §)

- Tekotapoina uhkaus, pakko, vapaudenriisto, väkivalta tai muu loukkaus

Tolvasen ja Silvennoisen ehdotuksessa pakottavan kontrollin tekotapoina tulisi kyseeseen ulkomaisten mallien mukaisesti uhkaus, pakko, vapaudenriisto, väkivalta tai muu loukkaus.

- Teko voi kohdistua kolmanteen henkilöön

Vainoamisrikkoksen tunnusmerkistön tapaan uhrin ei tarvitsisi aina olla teon varsinaisena kohteena, vaan esimerkiksi uhka tai väkivalta voi kohdistua kolmanteen henkilöön, kuten uhrin lapseen.

- Tolvasen ja Silvennoisen pykäläehdotus pakottavan kontrollin kriminalisoimiseksi:

Joka **oikeudettomasti¹⁶ toistuvasti¹⁷** uhkauksella, pakottamisella, vapaudenriistolla, väkivallalla tai muulla niihin verrattavalla loukkauksella **kohtuuttomasti rajoittaa toisen itsemääräämisoikeutta¹⁸** siten, että **teko on omiaan aiheuttamaan teon kohteessa pelkoa tai ahdistusta**, on tuomittava pakottavasta kontrollista sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi ([Matti Tolvasen ja Elisa Silvennoisen OM:lle tekemä selvitys 2023](#)).

Tolvasen ja Silvennoisen ehdottama rangaistusasteikko on linjassa muiden RL 25 lukuun kuuluvien vapautteen kohdistuvien rikosten rangaistusasteikkojen kanssa (max. 2 vuotta vankeutta). Englannissa rangaistusmaksimi on korkeampi, jopa 5 vuotta vankeutta. Englannissa pakottavasta tai kontrolloivasta käyttäytymisestä tekijän päärikoksena tuomitaan myös käytännössä pidempiä vankeusrangaistuksia kuin niissä parisuhde- tai lähisuhdeväkivaltarikoksissa, joissa on kyse yksittäisestä teosta.¹⁹

- Esimerkkejä pakottavan kontrollin kriminalisoinneista kansainvälisesti

Tanskassa pakottavan kontrollin kaltainen rikos kriminalisoitiin vuonna 2019 ”psykologisena väkivaltana” (psykisk vold). Tanskan rikoslain mukaan rangaistavaa on toistuva, vakavasti alistava, loukkaava tai kontrolloiva käyttäytyminen henkilöä kohtaan, joka kuuluu tai on läheisesti

¹⁶ Tekoon ei ole lupaa eikä oikeutta

¹⁷ Tekoja on oltava useampia eli rikos muodostuu useammasta osateosta (yksittäinen teko voi toki täyttää jonkin toisen rikoksen tunnusmerkistön)

¹⁸ Itsemääräämisoikeus ei ilmene suoraan minkään perusoikeussäännöksen sanamuodosta. Tästä huolimatta sen on katsottu kuuluvan perusoikeusjärjestelmämme osana perustuslain 7 §:ää, eli oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden lisäksi myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan, eli ”vapautta määrätä itsestään ja toimistaan”. Itsemääräämisoikeudella on yhteys myös PL 10 §:n takaamaan yksityiselämän suojaan ja PL 9 §:ssä taattuun liikkumisvapauteen. Epäsuoremmin itsemääräämisoikeudesta on kaikuja PL 2.2 §:ssä, jonka mukaan kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen sekä ihmisarvoon valtiosääntöperiaatteena (PL 1.2 §). Koivisto, Ida. Ohjattua vapautta? Itsemääräämisoikeus hallinnan välineenä. Lakimies 6/2018.

¹⁹ Tolvanen & Silvennoinen, 61.

kytkeytynyt samaan talouteen tai on aiemmin ollut tällaisessa suhteessa. Tanskassa on myös myöhemmin täsmennetty, että niin sanottu "negatiivinen sosiaalinen kontrolli" voi kuulua tämän rikoksen piiriin. Se voi liittyä esimerkiksi avioliittoon pakottamiseen, kontrolliin uskonnollisten tai kulttuuristen normien avulla tai liikkumisen ja sosiaalisten suhteiden rajoittamiseen. Rangaistus voi olla sakkoa tai enintään 3 vuotta vankeutta.

Englanti ja Wales kriminalisoivat vuonna 2015 rikoksena "controlling or coercive behaviour in an intimate or family relationship". Laki tuli voimaan vuonna 2015 osana Serious Crime Act 2015 -lakia. Kriminalisoitua voi olla esimerkiksi eristäminen ystävistä ja perheestä, taloudellinen kontrolli, jatkuva valvonta, uhkailu tai nöyryyttäminen, liikkumisen rajoittaminen, digitaalinen kontrolli ja pelon tai riippuvuuden luominen. Keskeistä on käyttäytymisen toistuvuus tai jatkuvuus, vallan ja kontrollin dynamiikka ja vaikutus uhriin. Vuonna 2021 Domestic Abuse Act 2021 laajensi sääntelyä siten, että rikos voi koskea myös eron jälkeistä kontrollia. Tämä oli merkittävä muutos, koska monet väkivallan muodot jatkuvat parisuhteen päätyttyä. Rangaistuksena voi olla enintään 5 vuotta vankeutta.

Skotlannissa tuli vuonna 2018 Domestic Abuse (Scotland) Act. Laki rakentuu ajatukselle, että lähisuhdeväkivalta on usein jatkuva kontrollin ja alistamisen prosessi, ei vain yksittäisiä tekoja. Laki tunnistaa eksplisiittisesti psykologisen väkivallan, kontrolloinnin, eristämisen, toimintavapauden rajoittamisen ja lasten käyttämisen kontrollin välineenä. Skotlannin mallia pidetään usein yhtenä maailman laajimmista coercive control -laeista. Se huomioi myös käyttäytymismallin kokonaisuutena, uhrin kokemuksen ja tekijän tarkoituksen tai välinpitämättömyyden vaikutuksista. Rangaistuksena voi olla jopa 14 vuotta vankeutta vakavissa tapauksissa.

Yhdistyneen Kuningaskunnan kriminalisoinnit ovat vaikuttaneet tapaan ymmärtää lähisuhdeväkivaltaa painopisteen siirtyessä yksittäisistä väkivallanteoista jatkuvaan kontrolliin ja psykologisen väkivallan juridiseen tunnistamiseen. Samalla on käyty keskustelua kriminalisointeihin liittyvistä ongelmista, kuten todistamisen hankaluudesta, poliisin koulutuksen puutteista ja ei-fyysisen väkivallan tunnistamisen vaikeudesta viranomaisissa.

Yhteystiedot:

Anniina Vainio
Vaikuttamisen päällikkö
anniina.vainio@naisjarjestot.fi
050 388 8868

Annika Hinkkanen
Vaikuttamisen asiantuntija
annika.hinkkanen@naisjarjestot.fi
0469222201

